

MURAI ANDRÁS – NÉMETH BRIGITTA

„.. a védekező reflexek akkor is éltek..” A rendszerváltozás hatása a Gulágemlékezetre

Az előadás a családi emlékezet és a rendszerváltozás viszonyáról szól. Interjúkon alapuló kutatásunkban arra a kérdésre keressük a választ, hogy 1989/1990 hozott-e lényeges változást a Gulágot megjárt emberek történetének családon belüli átadásában. A közel 30 egykori rab gyermekével készített interjú alapján arra a nem várt megállapításra jutottunk, hogy többségében nem jelent azonnali áttörést a rendszerváltozás a családi emlékezetben.

A szocialista rendszerben nem csupán a társadalmi nyilvánosságban, hanem a családok döntő többségében is tabu téma volt az egykori rabok szenvedéstörténete. A „gulágos” foglyokat közvetlenül a magyar határ átlépése után megfenyegették, hogy senkinek sem beszélhetnek arról, ami velük történt a kényszermunkatáborokban, különben családjukkal együtt visszakerülnek, ezért még családtagjaikkal is féltek megosztani tragikus történetüket. Három és fél évtized kényszerű hallgatás után, a rendszerváltozáskor a politikai akadály elhárult, nyíltan lehetett beszélni a történelmi traumákról és tabukról. A változás azonban mégsem jelentett radikális áttörést a családi emlékezetben, bár kétségtelenül elindította az átadás folyamatát. Míg 1989-ben először nyílt lehetőség az egykori „politikai foglyok” szabad találkozására (például megalakult a SZORAKÉSZ), addig a trauma kibeszélése családi környezetben nem (vagy csak kivételes esetben) köthető a rendszerváltozáshoz. Mi lehet ennek az oka?

A hallgatás politikai kényszere évtizedekig tartott, de a szégyen és a félelem tovább dolgozott a túlélőkben. A trauma után kialakult szégyen pedig a múlt eseményeinek elbeszélhetővé tételét több év után is akadályozhatja, ezért a tragikus történetek átadása hosszú folyamat volt – s vannak olyan családok, ahol meg sem történt soha.